

УДК 349.3

ПРАВО НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У РАЗІ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

О. Раневич

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
e-mail: o.ranevych@gmail.com*

Досліджено теоретичні та практичні аспекти конституційного права людини і громадянина на соціальне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності. Висвітлено поняття, зміст та види непрацездатності як правової підстави виникнення права на соціальне забезпечення за законодавством України. Проаналізовано нормативне закріплення та наукове осмислення таких юридичних термінів, як «працездатність» та «непрацездатність», якими послугується право соціального забезпечення.

Встановлено також, що право на соціальне забезпечення у разі втрати працездатності належить до комплексу соціальних прав людини та за своєю конституційно-правовою природою є структурним елементом права на соціальний захист. Працездатністю запропоновано вважати здатність кожної людини виконувати суспільно-корисну працю завдяки своїм природним та соціальним властивостям. А непрацездатність з огляду на її особливу правову природу віднесено до однієї з юридичних підстав (соціальних ризиків), наявність яких зумовлює виникнення права на матеріальне забезпечення або надання соціального обслуговування.

Ключові слова: соціальний захист, працездатність, соціальне право, непрацездатність, соціальний ризик.

Право людини на соціальне забезпечення у разі втрати нею працездатності закріплено у ст. 46 Основного Закону, що вказує на належність цього права до основних соціальних прав, які отримали найвищий рівень юридичної сили в державі. Зокрема, Конституція України проголошує право громадян на соціальний захист, що охоплює право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності.

У науковій літературі до питань, що стосуються соціального забезпечення особи у зв'язку з втратою працездатності зверталися такі науковці як П. Пилипенко, С. Синчук, В. Бурак, І. Ласько, Н. Болотіна та інші. Однак поза увагою наукових досліджень залишилися низка теоретичних та практичних проблем, які висвітлено у цій статті.

Метою статті є з'ясування теоретичних та практичних проблем закріплення і реалізації конституційного права людини та громадянина на соціальне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, а також визначення поняття, змісту та видів непрацездатності як соціального ризику за правом соціального забезпечення України. Охарактеризувати сферу використання таких термінів, як «працездатність» та «непрацездатність» у чинному законодавстві.

Відомо, що конституційні приписи у найзагальнішому вигляді закріплюють право громадян на соціальне забезпечення в разі втрати ними працездатності, а конкретизація цього права відбувається в законах та підзаконних нормативно-правових актах. Закон України встановлюють правові основи та гарантії функціонування системи соціального забезпечення громадян, визначають суб'єкти такого забезпечення, підстави та умови за наявності яких виникає право на отримання певного виду забезпечення та інше.

Реалізація права громадян на соціальне забезпечення у разі втрати ними працездатності досягається за допомогою комплексу організаційних, правових та фінансових гарантій. При цьому, значна роль у реалізації цього права належить правовим гарантіям, серед яких знаходить своє місце система соціального страхування громадян на випадок втрати ними працездатності, а також встановлення додаткових соціальних преференцій для окремих категорій соціально вразливих громадян.

З огляду на конституційно-правове регулювання суспільних відносин, які виникають у сфері соціального забезпечення особи у разі втрати нею працездатності, безумовним залишається те, що конституційне право людини на соціальне забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності є важливим елементом соціальних прав людини як на міжнародному, так і внутрішньодержавному рівнях.

Перш за все, це зумовлюється неспроможністю людини самостійно проводити суспільно-корисну діяльність [1, с. 39]. Іншими словами, тут наявний соціальний інтерес до відновлення працездатності особи задля досягнення суспільної користі, зокрема, у розвитку життєдіяльності суспільства у різних сферах його діяльності зі залученням фізичної та розумової активності кожного його учасника.

Обов'язок реалізації такого інтересу, як правильно вказує П. Пилипенко, гарантує держава шляхом забезпечення громадян, які досягли похилого віку або з інших причин (хвороба, каліцтво) втратили працездатність через виплату пенсій чи надання інших соціальних пільг для неімущих та непрацездатних [10, с. 12].

У зв'язку з цим, важливим є з'ясування сутності таких юридичних категорій, як «працездатність» та «непрацездатність» людини, якими послуговується право соціального забезпечення. Термін «працездатність», вживають у міжнародних та національних актах у переважній більшості для позначення юридично значущого факту втрати людиною своєї здатності до праці, тобто настання непрацездатності.

Цим терміном оперують як Конвенція МОП № 102 [6], так і Закон України «Про прожитковий мінімум» [12], які забезпечують правове регулювання суспільних відносин щодо збереження, відновлення та поліпшення працездатності. Водночас, визначення самого поняття «працездатності» у міжнародних актах не наведено, а національні джерела права, тут обмежено лише рівнем підзаконних актів. Тому основні кваліфікуючі ознаки цього терміна розкрито переважно на доктринальному рівні.

Якщо звернутися до Великого тлумачного словника української мови, то у ньому працездатність визначено як здатність людини працювати, бути активним учасником трудових процесів [3, с. 1103]. Тут працездатність розглянуто у біологічному аспекті, як природна здатність людини до суспільно корисної праці.

Зокрема О. Заржицький та О. Козаков наголошують, що працездатність передбачає перш за все біологічні чинники, пов'язані з організмом людини, тобто її біологічну здатність працювати. При цьому вони зазначають, що вона є індивідуальною для кожної особи з огляду на природні особливості організму, спосіб її життя, чинники, що не залежать від її волі, але з якими вона зіштовхується і які впливають на її працездатність [5, с. 98].

Як видається, такий погляд на працездатність значно звужує її зміст, адже визначає лише її біологічну сторону, тобто природні властивості людини, коли інші властивості людини не беруть до уваги під час оцінювання працездатності особи.

Свого часу О. Смірнов обґрунтовував ідею про те, що здатність людини до праці оцінюють не лише за можливістю виконання роботи та функціональним станом організму, а й за додатковими критеріями [15, с. 70]. І такими, на його

думку, є стан здоров'я, професійні знання, вміння та досвід людини. Таке поняття працездатності розкриває широкий зміст цього терміна.

Подібний підхід до визначення змісту працездатності використовують і в законодавстві України. Працездатність тут подано як соціально-правову категорію, що відображає здатність людини до праці та визначається рівнем її фізичного і духовного розвитку, а також станом здоров'я, професійними знаннями, вмінням і досвідом [9].

Отже, з огляду на вищенаведені підходи до визначення працездатності людини, можна запропонувати розуміти під останньою здатність кожної людини виконувати суспільно-корисну працю завдяки своїм природним та соціальним властивостям. Цей термін, як видається, за своїм змістом охоплює два юридично значущі аспекти, що впливають на визначення працездатності людини – природний (біологічний) та соціальний.

У науці права соціального забезпечення прийнято поділяти працездатність на певні види. Зокрема, Н. Биба розрізняє: 1) загальну – здатність до виконання будь-яких робіт у звичайних умовах праці; 2) професійну – здатність працювати за певною професією, спеціальністю, посадою; 3) спеціальну – здатність працювати у спеціальних і несприятливих умовах; 4) обмежену – здатність працювати з обмеженнями [4, с. 498].

Натомість В. Караваєв назвав ще й вікову працездатність, неповну й умовну. Під віковою він розуміє заборону приймати на роботу дітей і підлітків певного віку. За цією ж ознакою О. Смирнов своєю чергою поділяв її на фактичну здатність до праці (робоча сила) і здатність до праці, що визнається державою (трудова правосуб'єктність) [16, с. 20].

На думку Т. Шкапко, працездатність за кількісною ознакою, тобто залежно від ступеня її зниження, поділяється на повну працездатність, часткову і повну непрацездатність. Часткова й повна непрацездатність залежно від тривалості такого стану може бути постійною (стійкою або тимчасовою непрацездатністю) [17, с. 26]. При цьому у законодавстві України також наявні такі види працездатності, як загальна, професійна, повна загальна, повна професійна, часткова та часткова загальна [9].

Беручи вищеподане до уваги, можна зробити висновок, що конституційні приписи ст. 46 Основного Закону гарантують забезпечення громадян України у разі втрати працездатності незалежно від того, до якого виду вона належить, тобто законодавець використовує узагальнююче поняття працездатності як здатності людини до праці, та за наявності хоча б одного юридичного факту (одного складу юридичних фактів), який підтверджуватиме повну, часткову або тимчасову втрату працездатності, в особи виникає право на соціальне забезпечення.

Як вже зазначалося, у праві соціального забезпечення зміст працездатності більш повно розкривається через використання таких термінів як «непрацездатність» або «втрата працездатності». Це пояснюється, перш за все, інтенсивним використанням поняття непрацездатності як у міжнародній, так і в національній практиці, що дало змогу В. Андрєєву та Я. Фогелю сформулювати теорію непрацездатності, відповідно до якої відносини соціального забезпечення – це відносини щодо надання допомоги за рахунок суспільних фондів лише непрацездатним громадянам [2].

Використання обох термінів – «непрацездатність» та «втрата працездатності» у законодавстві нашої держави є непослідовним і вказує переважно на їх ототожнення. Конституція України, зокрема, використовує термін «втрата працездатності» як підставу виникнення права на соціальне забезпечення [7]. Тобто, втрата працездатності тут постає як соціальний ризик, з яким пов'язується виникнення, зміна чи припинення в особи права на соціальне забезпечення.

Як бачимо, втрату працездатності, у контексті її подання в Основному Законі, розглядають як завершену дія, внаслідок якої людина позбавляється властивостей, що надають їй змогу працювати, а отже, непрацездатність – це результат втрати працездатності, який у конституційному розумінні збігається у часі та наслідками з її втратою. Тому варто дійти висновку, що Основний Закон ототожнив відповідні поняття, чим на законодавчому рівні запобіг правовому плуралізму у використанні згаданого конституційного припису.

Незважаючи на конституційне ототожнення «непрацездатності» та «втрати працездатності», все ж таки трапляється їх непослідовне використання в нормах Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». У ньому термін «втрата працездатності» використано при позначенні: видів соціального страхування; потреб у соціальному забезпеченні або обслуговуванні (ст. 1); підстав виникнення права на певний вид соціального забезпечення (ст. 19); видів непрацездатності (ст. 39). Коли, термін «непрацездатність» у цьому ж Законі позначає листки непрацездатності (ст. 1), види втрати працездатності (ст. 16) та види матеріального забезпечення (ст. 20) [11].

Тобто, закріплюючи однакові за змістом правові явища, законодавець їх позначає різними термінами. Це простежується, навіть у тому, що в одній і тій же статті можуть бути використані обидва терміни, а це беззаперечно вказує на відсутність єдиного законодавчого підходу до їх змістовної диференціації. У зв'язку з чим, можна зробити висновок про те, що у законодавстві України для позначення стану людини, за якого вона втратила здатність працювати, використовуються такі терміни, як «непрацездатність» та «втрата працездатності».

Попри відсутність законодавчого розмежування вищеподаних правових категорій, необхідним є їх теоретичне розмежування. Втрату працездатності варто розглядати як динамічну категорію, яка характеризується зниженням у людини здатності виконувати суспільно-корисну працю, внаслідок природних чи соціальних обставин. Вона слугує правовою підставою для визначення виду непрацездатності в особи та з'ясування можливості отримання нею матеріального забезпечення чи соціальних послуг. Своєю чергою непрацездатність – це результат втрати працездатності (соціальний ризик), з яким пов'язується виникнення в особи права на соціальний захист. Зокрема, під непрацездатністю необхідно розуміти біологічний або соціальний стан, у якому перебуває особа, що характеризується повною, частковою або тимчасовою втратою нею здатності виконувати суспільно-корисну працю.

Хоча і термін «втрата працездатності» є конституційним, у нормативно-правових актах здебільшого використовується термін «непрацездатність», сутність та ефективність запровадження якого у законодавчий обіг набуває наукових досліджень у праві соціального забезпечення.

Наприклад, С. Синчук непрацездатність розглядає як соціально-фізіологічний стан людини, який визначається її об'єктивною втратою чи зменшенням природних функцій організму або зниженням кваліфікації, значним зменшенням обсягу чи припиненням трудової діяльності, у разі настання якого особа втрачає засоби до існування та потребує матеріального соціального забезпечення [13, с. 375].

Також науковець виділив ознаки непрацездатності як соціального ризику, до яких відніс: непрацездатність є винятково об'єктивною (настає незалежно від волі особи та не може бути усунена нею самостійно через зовнішні чинники, а не з будь-яких суб'єктивних причин); вона обмежує (чи порушує) життєдіяльність людини та зумовлює її соціальну незабезпеченість; закріплена національним законодавством як обставина, внаслідок настання якої особа може потребувати допомоги держави чи

суспільства; є потенційно закономірною для кожної людини, оскільки обов'язково або, як правило, трапляється чи може трапитися за певних обставин [13, с. 376].

Непрацездатність у праві соціального забезпечення постає як юридична підстава (соціальний ризик), наявність якої зумовлює виникнення в особи права на матеріальне забезпечення або надання соціального обслуговування, що своєю чергою слугувало проведенню низки досліджень причин її виникнення.

Як вважає П. Пилипенко, непрацездатність може бути наслідком різних за природою юридичних фактів: загальносоціальних. Вони притаманні кожній людині, оскільки зумовлені її фізіологічною та соціальною природою (наприклад, старість, вагітність та пологи, травма, не пов'язана з виробництвом, та ін.); професійних. Вони є наслідком чи пов'язані з трудовою діяльністю, яку виконувала особа (нещасний випадок на виробництві, професійне захворювання); публічних. Вони пов'язані з наслідками економічних, технічних, соціальних подій у конкретній державі (техногенні катастрофи, військові конфлікти, стихійні лиха тощо) [10, с. 190].

Ці юридичні факти прямо чи опосередковано можуть впливати на працездатність людини, чим знижувати повністю чи частково здатність людини до виконання трудових функцій.

Окрім цього, за своїм змістом та правовою природою, непрацездатність розглядають у двох аспектах. До цих аспектів належать – медичний та соціальний. Медичний аспект непрацездатності характеризує стан здоров'я особи. Непрацездатність з медичного погляду – це соціально-фізіологічний стан людини. Тому у медичному аспекті виділяють: об'єктивно-фізіологічний стан людини, який характеризується втратою чи зменшенням природних функцій організму або зниженням кваліфікації, значним зменшенням обсягу чи припиненням трудової діяльності; об'єктивно-юридичний стан людини, тобто, коли закон дозволяє вже не працювати незалежно від того, може чи не може особа виконувати певну трудову діяльність.

Соціальний аспект поняття непрацездатності вказує на нездатність особи матеріально забезпечити себе та членів своєї сім'ї на рівні, визначеному достатнім для проживання людини (прожиткового мінімуму) в державі. Медичний та соціальний аспекти непрацездатності визначають її зміст як соціального ризику, що дає право особі на певний вид соціального забезпечення за законодавством України [10, с. 223].

Окрім змісту, непрацездатність поділяється й на певні види. Відтак, такі види непрацездатності закріплені на конституційному рівні. У ст. 46 Основного Закону виділяють повну, часткову та тимчасову втрату працездатності.

Щодо критеріїв поділу, якими керувався законодавець при визначенні видів непрацездатності у Конституції, то тут буде правильною думка П. Пилипенка, В. Бурака, С. Синчук, які вважають, що ст. 46 Конституції України при визначенні видів непрацездатності як підстави виникнення права на соціальний захист не використовує єдиного підходу: («...право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності...»). В одному випадку застосовують якісні характеристики непрацездатності (повнота та частковість), в іншому – кількісні (тимчасовість). Очевидно, залишається лише презюмувати, що кількісною чи тривалісною ознакою повної та часткової втрати працездатності є її стійкість, а отже, йдеться про стійку втрату працездатності [10, с. 79].

Як з'ясовано, згідно з конституційними приписами непрацездатність може наставати у вигляді повної, часткової або тимчасової втрати працездатності. Аналогічні нормативні приписи містяться і в Основах законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Де закріплено те, що загаль-

нообов'язкове державне соціальне страхування, як система прав, обов'язків і гарантій, передбачає надання соціального захисту, що охоплює матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом (ст. 1) [8].

Поряд із законодавчим визначенням видів непрацездатності, у науці права соціального забезпечення класифіковано непрацездатність на такі види. А саме, С. Синчук, пропонує розрізняти об'єктивно-фізіологічну непрацездатність, тобто за станом здоров'я чи при неповнолітті та об'єктивно-юридичну, тобто, коли закон дозволяє вже не працювати незалежно від того, може чи не може особа виконувати певну трудову діяльність [14, с. 58].

Непрацездатність можна класифікувати також на реальну та презюмовану. Реальна відображається у відсотках втрати працездатності та визначається МСЕК. Презюмована непрацездатність настає при досягненні законодавчо визначеного віку. Презумпція вікової непрацездатності лежить в основі пенсії за віком; презумпція втрати професійної працездатності лежить в основі призначення пенсії за вислугу років, а також пенсії за віком, яку призначають на пільгових умовах. За тривалістю непрацездатність можна поділити на: постійну; стійку; тимчасову [10, с. 189].

Натомість О. Заржицький та О. Козаков вказують, що підходи до визнання особи непрацездатною й визначення рівня непрацездатності мають бути винятково індивідуальними, а не такими узагальненими, як у законодавстві. Критерієм поділу працездатності на види служить той факт, що сама по собі праця може бути фізичною або інтелектуальною. Фізична – це спроможність виконувати фізичну працю, безпосередньо пов'язану з можливістю здійснювати певні рухи частинами тіла; інтелектуальна – це здатність здійснювати розумову працю, безпосередньо пов'язану з інтелектуальними можливостями особи, її свідомістю, психічним станом. Втрата інтелектуальної працездатності може мати місце у випадках: втрати цивільної дієздатності; специфічних захворювань, що унеможливають розумову працю; втрати особою здатності до будь-яких рухів. Втрата фізичної працездатності можлива у разі: а) фізичних вад у особи, які заважають їй виконувати певну роботу, але можуть не заважати виконанню інтелектуальної праці; б) втрати цивільної дієздатності; в) досягнення певного віку, коли внаслідок старіння, що призводить до суттєвого зниження продуктивності праці, особа не може виконувати певну роботу [5, с. 99].

Отже, у ст. 46 Конституції України використано два критерії поділу, за яким класифікуються види непрацездатності. За якісним критерієм непрацездатність поділяється на повну та часткову втрату працездатності, а за кількісним – тимчасову.

Підсумовуючи вищенаведене можна зазначити, що у праві соціального забезпечення активно використовують такі терміни, як «працездатність» та «непрацездатність». Працездатність запропоновано розглядати як здатність кожної людини виконувати суспільно-корисну працю завдяки своїм природним та соціальним властивостям. Поряд із цим, галузі права у переважній більшості відомі такі терміни, як «втрата працездатності» та «непрацездатність». Хоча й на конституційному рівні проголошено втрату працездатності як соціальний ризик, настання якого надає особі право на соціальне забезпечення, у законодавстві України все частіше використовують термін «непрацездатність».

З метою теоретичного розмежування вищеподаних правових термінів, під втратою працездатності необхідно розуміти динамічну категорію, яка характеризується зниженням у людини здатності виконувати суспільно-корисну працю, внаслідок природних чи соціальних обставин. Вона слугує правовою підставою для визначення в особи виду непрацездатності та з'ясування можливості отримання нею матеріального забезпечення чи соціальних послуг. Своєю чергою непрацездатність – це результат втрати працездатності (соціальний ризик), з яким пов'язується виникнення в особи права на соціальний захист. Зокрема, під непрацездатністю необхідно розуміти біологічний чи соціальний стан, в якому перебуває особа та який характеризується повною, частковою або тимчасовою втратою нею здатності виконувати суспільно-корисну працю.

Список використаних джерел

1. *Андреев В. С.* Право социального обеспечения в СССР. Москва: Юрид. лит., 1987. С. 39–41.
2. *Андреев В. С.* Социальное обеспечение в СССР: правовые вопросы. Москва: Юрид. лит., 1971. 254 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. *Гіжєвський В. К.,* Головченко В. В., Ковальський В. С. Популярна юридична енциклопедія. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 528 с.
5. *Заржицький О.,* Козаков О. До питання про визнання особи непрацездатною // *Право України.* Київ, 2006. №5. С. 97–100.
6. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: міжнародний документ від 28.06.1952. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
7. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996 р. № 30. Ст. 141.
8. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. // *Відомості Верховної Ради України.* 1998. № 23. Ст. 121.
9. Правила проведення комісійних судово-медичних експертиз в бюро судово-медичної експертизи: документ від 17.01.1995 р. № 6. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
10. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник / за заг. ред. П. Д. Пилипенка. Вид. 3-є, змін. і доп. Київ: Істина, 2012. 232 с.
11. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 28.12.2014 р. // *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 11. С. 602. Ст. 75.
12. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. // *Відомості Верховної Ради України.* 1999. № 38. Ст. 348.
13. *Синчук С. М.* Проблеми законодавчого закріплення поняття непрацездатності // *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2004. Вип. 39. С. 372–377.
14. *Синчук С. М.* Теорія соціального ризику за правом соціального забезпечення // *Право України.* Київ, 2003. № 3. С. 55–59.
15. *Смирнов О. В.* Природа и сущность права на труд в СССР. Москва: Юрид. лит.-ра, 1964. 210 с.
16. *Смирнов О. В.* Основные принципы советского трудового права. Москва: Юрид. лит., 1977. 215 с.
17. *Шлапко Т. В.* Характеристика інвалідності як однієї з підстав виникнення пенсійних правовідносин // *Підприємництво, господарство і право.* 2007. № 9. С. 25–28.

References

1. Andreev, V. S. (1987). *Pravo sotsyal'noho obespecheniya v SSSR.* Moscow: Yuryd. lit.

2. Andreev, V. S. (1971). *Sotsyal'noe obespechenye v SSSR: pravovye voprosy*. Moscow: Yuryd. lyt.
3. *Velykyi tлумачnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy*. (2005). V. T. Busel (Red.). Iripin': VTF «Perun».
4. Hizhevs'kyj, V. K., Golovchenko, V. V., & Kovalskyi, V. S. (2003). *Populiarna iurydychna entsyklopediia*. Kyiv: Yurinkom Inter.
5. Zarzhyts'kyj, O. S., Kozakov, O. (2006). Do pytannia pro vyznannia osoby nepratsездatnoiu. *Pravo Ukrainy*, 5, 97–100.
6. *Konventsiiia pro minimal'ni normy sotsial'noho zabezpechennia № 102*. (28.06.1952). Mizhnarodnyj dokument. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> (accessed 01.02.2018).
7. Konstytutsiia Ukrainy. (23.07.1996). *Zakon*. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, Art. 141 (accessed 01.02.2018).
8. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro zahal'noobov'iazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannia (14.01.1998). *Zakon Ukrainy*. (1998). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 23, Art. 121 (accessed 01.02.2018).
9. *Pravyła provedennia komisijnykh sudovo-medychnykh ekspertyz v biuro sudovo-medychnoi ekspertyzy*. (17.01.1995). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> (accessed 01.02.2018).
10. *Pravo sotsial'noho zabezpechennia Ukrainy*. Navchal'nyj posibnyk. (2012). Pylypenko, P. D. (Red.). Kyiv: Istyna.
11. Pro zahal'noobov'iazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannia (28.12.2014). *Zakon Ukrainy*. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 11, Art. 75 (accessed 01.02.2018).
12. Pro prozhytkovyj minimum (15.07.1999). *Zakon Ukrainy*. (1999). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 38, Art. 348 (accessed 01.02.2018).
13. Synchuk, S. M. (2004). Problemy zakonodavchoho zakriplennia poniattia nepratsездatnosti. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriia iurydychna*, 39, 372–377.
14. Synchuk, S. M. (2003). Teoriia sotsial'noho ryzyku za pravom sotsial'noho zabezpechennia. *Pravo Ukrainy*, 3, 55–59.
15. Smymov, O. V. (1964). *Pryroda y suschnost' prava na trud v SSSR*. Moscow: Yur. literatyra.
16. Smymov, O. V. (1977). *Osnovnye pryntsypy sovetskoho trudovoho prava*. Moscow: Yuryd. literatura.
17. Shlapko, T. V. (2007). Kharakterystyka invalidnosti iak odniei z pidstav vynyknennia pensijnykh pravovidnosyn. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 9, 25–28.

*Стаття: надійшла до редакції 01.03.2018
прийнята до друку 03.03.2018*

THE RIGHT TO SOCIAL SECURITY IN CASE OF LOSS OF WORKING CAPACITY: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

O. Ranevych

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: o.ranevych@gmail.com*

The article deals with theoretical and practical problems of the constitutional right of citizens to social security in the case of full, partial or temporary loss of their ability to work. Clarification of the basic features of working capacity revealed that it is the ability of each person to perform socially useful work due to their natural and social properties.

The concept, content and types of disability as the legal basis of the right to social security under the laws of Ukraine are highlighted in the article. Disability due to its special

legal nature is attributed to one of the legal grounds (social risks), the existence of which leads to the emergence of the right to material support or provision of social services.

The author analyzes the statutory and scientific understanding of such legal terms as working capacity and disability, which are used in social security law. In particular, it was discovered that the usage of both terms in the legislation of our state is inconsistent and they are mostly identified. Fixing the same content in legal phenomena, the legislator denotes them by different terms. Such situation is traced even in the fact that both terms may be used in the same article, which implicitly indicates the absence of unified legislative approach to their content differentiation. Therefore, it was concluded that in the legislation of Ukraine in order to describe the human condition in which they lost the ability to work are used such terms as «disability» and «loss of working capacity». Although the term «loss of working capacity» is constitutional, in the legal acts the term «disability» is mostly used.

It is also established that the right to social security in case of loss of working capacity is related to the complex of social rights of human and the citizen and is a structural element of the right to social protection by its constitutional and legal nature. In view of this, under the constitutional right to social security in case of loss of working capacity, it is proposed to understand the legal possibility guaranteed by the Basic Law to receive material support and social services from social insurance subjects in order to maintain the proper conditions for human life and to promote the restoration of working capacity. This right is realized by means of a state-created complex of economic, organizational, legal and social guarantees designed to ensure the social protection of citizens who have been exposed to such a social risk.

Keywords: social protection, working capacity, social law, disability, social risk.